

חומרי עזר 2 / חומרים ללימוד בקבוצות קטנות / הנרטיב הישראלי / קטע מספר מתוך הספר: מלחמת הקוממיות (1959), הוצאת צה"ל, ענף היסטוריה במטה הכללי עמ': 9-98, 102-103, 252-254.

המלחמה בדרכים

בעקבות התקפות הערבים על התחבורה שלנו נערכו פעולות-תגמול נרחבות גם על התחבורה הערבית בדרכים. המערכה על דרכי-התחבורה הייתה הקשה ביותר בכל הצורות הרבות שלבשה המלחמה בשלב הראשון שלה. שתי סיבות היו לכך: (א) אזורים ערביים הפרידו בין אזורי ההתיישבות שלנו - והדבר נוצל יפה על-ידי האויב; (ב) החלטתנו הייתה נחרצת, שלא לוותר על קיומו של שום יישוב עברי. בעצם החלה המלחמה בלחימה על הדרכים. פעולת האיבה הראשונה הייתה אותה פגיעה באוטובוס היהודי אשר נסע מנתניה לירושלים ב-30.11.1947. הנסיעה בדרכים בארץ הייתה בחזקת סכנה.

דרכים אחדות יצאו מכלל שימושנו לגמרי, כדרך ואדי-עארה. גם הקטע הצפוני של כביש תל-אביב-חיפה נחסם לעתים בסביבות טירה ובסביבות המשולש ג'בע-עין ע'זאל-אג'זם. או-אז נאלצים היינו לנסוע בדרך הרגילה מתל-אביב לחיפה רק עד זכרון-יעקב, ומשם לפנות דרך ואדי מילך ליקנעם, ומשם ליגור, ומיגור שוב אי-אפשר היה להמשיך היישר לחיפה דרך בלד-א-שיח', מאחר שכפר זה חסם את הכביש, ונאלצנו לנסוע דרך כפר אתא והקריות. במרכז הארץ קשתה התחבורה לבן-שמן. סכנה, אמנם פחותה, הייתה מאיימת לנוסע כמעט בכל כביש אחר מכבישי הארץ.

בעצם שום עורק תחבורה בארץ לא היה מנותק כליל. תמיד נמצא לנו פתרון כלשהו - אם על-ידי עקיפה, אם על-ידי פריצה ואם על-ידי אבטחה של משמר בריטי. חסימה מוחלטת של עורקי תחבורה לא הייתה אלא במחצית מרס.

עם התגברות הפגיעות הערביות בתחבורתנו גברו גם פעולות התגמול שלנו נגד התחבורה הערבית. פעולות אלו התבטאו בעיקר במארבים, הטרדות אש על כלי רכב, ופגיעות בריכוזי רכב נייח. פה ושם פגענו גם בדרכי התחבורה. בפקודת מבצע של אגף המבצעים במטכ"ל, מ-23.3, נאמר: "בקשר עם ריבוי הפגיעות בתחבורה שלנו בחלקים השונים של הארץ - תקוף ופגע בתחבורת האויב בכל האמצעים והשיטות, חוץ מפיצוץ גשרים, שהוא טעון אישור מיוחד. המגמה: לשתק את פעילות האויב על-ידי פעולות תגובה חריפות".

הפעולות העיקריות שבוצעו על-ידינו בחודש מרס היו: בראשית החודש, חבלות ומארבים בכבישים ירושלים-יריחו, רמאללה-לטרון (בדרכם חזרה מפעולה זאת נפלו 16 משלנו ליד עטרות), חיפה-גינין. בעשרת הימים האחרונים של החודש הותקפו וחובלו דרכי התחבורה הערבית בסביבות צמח, עכו, שפרעם, גינין, עין ע'זאל, טולכרם, קלקיליה, ראש-העין, רמאללה, רמלה, חברון ועזה.

"המשולש הקטן" שבכרמל

תחום שליטתם של הערבים [באזור הכרמל וחיפה] הצטמצם והלך, אולם עדיין נותרו בכרמל מספר כפרים ערביים נועזים ועקשנים. אלה, לא זו בלבד שהחזיקו מעמד - אלא אף הוסיפו למנוע את תנועתנו בכביש החוף. בזמן ההפוגה הראשונה ולאחריה הקימו תושביהם מחסומים לרוחב הכביש וכרו בו שוחות, כדי לחסמו כליל. מספרם של כפרים אלה נתמעט והלך עד שעמד לבסוף על שלושה - אשר זכו להיקרא - בהקבלה לערי ה"משולש הגדול" טולכרם, שכם, וג'נין - בשם כפרי ה"משולש הקטן", הלא הם עין ע'זאל, וג'בע הסמוכות לכביש החוף והמהוות את בסיס המשולש, ואג'זם - הנמצאת בעמקי הכרמל - והמהווה את קדקדו (כיום קרויים הכפרים: עין-אילה, גבע-הכרמל וכרם-מהר"ל). ארכה של כל אחת מצלעות המשולש היא כ-3 ק"מ בקו אוויר. אף כי מפקדת הכוחות הערביים שהחזיקו בו עמדה בקשר אלחוטי - ואף בקשר רצים - עם המפקדה העיראקית שב"משולש הגדול", הרי למעשה נלחם ה"משולש הקטן" לבדו - גם בתקופה הקודמת וגם עתה, בקרב האחרון.

שני ניסיונות קודמים, ב-18.6.1948 וב-8.7.1948, שנעשו על-ידי כוחות צה"ל לשחק את האויב ב"משולש הקטן" נסתיימו בכישלון. בדו"ח על הפעולה נגד הכפר אַג'ז, שהתבצעה ב-8.7. כתגמול על פעולת חבלה של אנשי כפר זה בכביש חיפה-זכרון יעקב, נאמר: "האויב גילה בשעת ההתקפה התמצאות מהירה במצב, פיקוד טוב, רוח תוקפנית ונטייה להסתערות. בלט ביותר שפע של נשק אבטומטי - בייחוד מקלעים מסוג ברן, מקלעי הוצ'קס ומרגמות 52 מ"מ". לאחר מכן - במשך "עשרת הימים" - לא חזר צה"ל לתקוף את הכפרים. אמנם תוכננה פעולה נגדם, אולם ההפוגה השנייה באה לפני שציפינו לה. ובטרם היה סיפק בידינו לבצע תוכניות רבות, לרבות התוכנית לחיסול ה"משולש הקטן".

ההפוגה הטילה הגבלות מדיניות על ביצוע הפעולה כנגד כפרים אלה; מצד שני - הקלה עלינו העובדה שבהתאם להחלטת החלוקה נועדו הכפרים להשתייך למדינת ישראל, ואף נמצאו מבוזבזים בתחום שליטתנו הצבאית המלאה. לכן תוכננה פעולה זו כמבצע משטרתי נגד אוכלוסי המדינה שסרחו, ושאינם מכירים בשלטון הריבוני והחוקי. אמנם, מבחינת הביצוע הייתה זו פעולה צבאית. שמה נקרא מבצע "שוטר".

למבצע זה רוכזו כוח של ארבע פלוגות חי"ר (אחת מגדוד 5 של "גולני"; אחת מחטיבת "כרמלי", ושתיים - מגדוד 3 האחת, ומגדוד 5 השנייה מחטיבה "אלכסנדרוני", וכן פלוגה המורכבת מחניכי קורס מ"כים של חטיבה 7), מספר משוריינים, תותחים, מרגמות ומק"בים. הזמן שניתן להכנת המבצע היה קצר, ונערך רק סיור אווירי של השטח. תוכנית ההתקפה כללה שני שלבים: שלב א' - כיבוש עין ע'זאל וג'בע; שלב ב' - כיבוש אַג'ז.

כוחות ויעדים:

פלוגה אחת - לעלייה על ג'בע מצפון.

פלוגה שנייה - לתקיפת עין ע'זאל מדרום.

פלוגה שלישית - להטרדת אַג'ז וחסימת הדרך לתגבורת, כי תבוא ממנה.

הנשק המסייע והארטילריה צריכים היו לסייע להתקפות ממקום הצבתם שבשפלת החוף.

הטור המשוריין נועד לנוע על הכביש הראשי לחיפה, מדרום לצפון ולנתק את ה"משולש" ממערב.

הביצוע: במוצאי שבת, 24.7, יצאו הכוחות למשימותיהם. בלילה הראשון נכשלה הפעולה. הפלוגה שערכה איגוף מצפון הותקפה עוד בדרך, סבלה אבידות ונאלצה לסגת. הפלוגה שערכה איגוף מצפון הותקפה עוד בדרך, סבלה אבידות ונאלצה לסגת. הפלוגה שאגפה מדרום טעתה במשלט, וכבשה משלט אשר אינו חולש על עין ע'זאל. גם הפלוגה שנועדה להטריד את אַג'ז לא הגיעה ליעדה.

בבוקר 25.7 נעשה על-ידי הפלוגה הרביעית ניסיון נוסף לנוע בעקבות המשוריינים לאורך כביש החוף ולהתקרב ממערב. אולם המשוריינים והפלוגה נעצרו על-ידי מחסומים בכביש.

ההתקפה נכשלה, אך התותחים והמרגמות עשו את מלאכתם נאמנה. כל יום 25.7 הופגזו הכפרים קשות. גם חיל האוויר השתתף באינטנסיביות רבה בהרעשת היעדים. ההתנגדות הערבית החלה נשברת. את המלאכה סיימה ההתקפה בלילה השני. הפעם חדרה הפלוגה הרביעית עד מזרחית לעין ע'זאל וג'בע וניתקתם מאַג'ז. שתי הפלוגות הראשונות עלו שוב, האחת מצפון והשנייה מדרום, והשתלטו על הכפרים ג'בע ועין ע'זאל כמעט ללא התנגדות. שעה קלה לאחר מכן נכנעה גם אַג'ז. התברר שערביי הכפרים הללו נטשו עם ערב ופרצו להם דרך בכיוון לוואדי-עארה. חלק קטן מהנסוגים עלה על מארבים שלנו וסבל אבידות. בכל זאת הגיעו למשולש הערבי ("הגדול") כ-800 איש על ציודם הקל - 810 רובים וכעשרים "ברנים". תושבי המשולש קיבלום בסבר פנים יפות. המפקדה העירקית סיפקה להם מזון וניגשה לחלק את האנשים בין הכפרים השונים. לכוחותינו לא נותר אלא לפנות את המוקשים והמחסומים שעל כביש החוף, אשר נפתח לתנועה בין חיפה ותל-אביב.

חומרי עזר 2 / חומרים ללימוד בקבוצות קטנות / הנרטיב הישראלי / מסמך ארכיון
הצעת המתכ"ל לשר החוץ לתשובה על תלונת האו"ם בעניין שלושת הכפרים: ג'בע, עין ע'אזל ואג'ז. מתאריך 17.9.1948.

מסכל/אגם/ברוך
17 לספטמבר, 1948.

לשר החוץ

הנדון : ג'בע עין ראזל ואג'זים.
הצעה לתשובה למכתב המחוך מ-9 לספטמבר
1948 בעניין הכרעה טס.10.

1. ענין שלושת הכפרים נדון כבר במכתבים FA/6/48 מ-1 לאוגוסט ו FA/24/48 מ-9 לאוגוסט. אנו משתוממים להעלתו מחדש של ענין זה אחרי שהרוזן כבר הביע את תמיכתו בעמדתנו שהיתה זו פעולה מסורתית גרידא, במסגך כבד ערך כדו"ח שלו ב-30 ליולי 1948 לאועצת הבטחון.

2. לו ידענו שמטה המשקיפים ממשיך לדון בענין, היינו יכולים לעזר להם ולהמציא את הפרטים המוכאים במכתב זה ועוד פרטים נוספים וע'י כך למנוע מהם לבוא לידי שגיאות חמורות, האשמות חסרות יסוד והכרעות מעוותות. זו דוגמא נוספת לנזק הכרוך בצורת הדיון שלהם שנעשה קבלי להודיע את הצדדים הנוגעים בדבר. על צורת השפוט כבר הובאה בקורת לפני המתוך בפגישה האחרונה בענין הכרעות 3-8.

3. אין זה נכון שהכפרים הללו היו רודפי שלום ולא פגעו בתנועה. בעצם ציונכם בגוף ההכרעה שהעיראקים עוררום לפעל נגדנו כבר סמונה הכרה חלקית בפעולות הפורעות שבסיסן בכפרים אלו.

בזמן ההפוגה הראשונה ארעו מקרים לא מעטים של הפרעת התנועה ויריות על מכוניות שעברו ליד כפרים אלו.

בשעה 0000 נורו יריות מכוון ג'בע על התחבורה שלנו בין עתלית לסירה.	<u>29.6</u>
בשעות 2300-2330 הותקפה התחבורה בכביש הראשי חיפה - תל-אביב, מכוון ג'בע ועין ראזל. לפני ג'בע הניחו הערבים שורת אבנים כמחסום.	<u>29.6</u>
בשעה 0100 הותקפה מכונית באש חזקה בין עין ראזל וג'בע.	<u>1.7</u>

קול. ברנדה יוכל לספר על מקרה של יריות על מכונית שהוא נסע בה והיה נאלץ להסתובב בחפזה ולנסע חזרה.

4. ב-6/7, יומיים לפני גמר ההפוגה הראשונה בא המשבר. במסגך היום ארעו התנקשויות וחלופי יריות בכביש ראשי בסביבות ג'בע. סמוך לצהרים בשעה 1115 הותקפו מכוניות בטקלעים ומכוניות יריה ליד הכפר. 2 מכוניות עלו באש. כמה אנשים נעדרו. 3 נוסעים לפחות נפגעו.

באותו יום הותקפו שתי מכוניות או"ם ע"י ערבים ונהגיהן נעצרו. הם שומנם שוחררו אח"כ.

בשעה 1700 נורו יריות על מכונית בנקודה 14692289 ליד ג'בע לא נפגע איש.	<u>6.7</u>
בשעה 2000 נורו יריות על החוה השודית (14632312).	
באותו יום הותקפו ע"י ג'בע מר אמקס, המהנדס הראשי של מחלקת עבודות צבוריות בחיפה והנהג ריכלין. שניהם נשבו.	
בשעה 1700 נורו יריות על מכונית בנקודה 14692289 ליד ג'בע. בשעות הלילה נורו יריות על החוה השודית.	<u>7.7</u>

~~בשעה 2200 החקיף האויב את החוה העודית (14622312)~~
~~מצד ראדי מוראר (146202300).~~
 בליל 10.7 18 הקיפו הערביב ארבע מחסומים בכביש בנקודות
~~14622255, 14642268, 14642277 ו 14622295.~~

כל זה ארע בסוף ההפוגה הראשונה כשמפקחי או"מ כבר עזבו או עמדו לעזוב את הארץ והיו אורזים את חפציהם, ואולי לכן לא הובאה ידיעה זו לפני הסתוך.

הנסיעה בכביש הראשי חיפה - תל-אביב הפכה לבלתי בטוחה לתנועה אזרחית רגילה והיה הכרח להפנותה בחלקה לדרך עקיפה דרך באדי מלח.

ב-18/7 נעצרו שני נהגים בסביבה זו. על קבוצה שיצאה לחפשם ב-18/7 נורו יריות והיא נאלצה לחזור ריקם. גזית אחד נפצאה רק

ב-30/7 במרחק 20 מטר מהכביש הראשי ליד ג'בע. עקבותיו של הנהג השני לא נודעו עד עתה.

המחסומים שהציבו בלילה הראשון להפוגה מראים שידם לא היתה לשלום. נכון שמספר נכר של בתים בכפרים ג'בע ועין ראזל נהרסו.

יש לזכור ששני כפרים אלו סמוכים לכביש. הבתים שנהרסו הם אותם הבתים שמהם היו יורים על התנועה והשולטים על הכביש. ההרס שנעשה היה כאמצעי שהחליט לנקטו המפקד המקומי למנע הסתננות לתוך הבתים וצליפה על התנועה.

המפקד פעל בעניין זה לפי תקנות ההגנה 1945 שחוקקום הכריטיים והם עדין בתקפם. לפי תקנות אלו הוא ראשאי לפוצץ בתים שמהם יורים. ופצוץ זה הוא עונש והתראה.

העובדה שבאיגוזים שלבסוף נכנעה לא פגעו דיה להעמיד שאין דרכנו להרס, סתם.

20. כסכום :
1. הכפרים היו פורעים סדר.
 2. רוב תושביהם עזבו לפני כניסתנו.
 3. גרשנו משם רק את הפורעים שגלחו.
 4. הפעולה היתה משטרית ונעשתה בידיעת מטה האו"מ.
 5. ההרס היה כאמצעי בסחון ובהתאם לחוקי הארץ.

מכל האמור למעלה אין הממשלה הזמנית יכולה לקבל על עצמה את הדין ואינה רואה מדוע יש להפלות את הכפרים הללו שברחו מכפרם בגלל הפלישה של מדינות ערב מכפריים אחרים. הממשלה הזמנית בדעה שגורלם של כפריים אלו, לא יכול להיות שונה מגורל שאר הפליטיים.

י.י.
 11/9

חומרי עזר 2 / חומרים ללימוד בקבוצות קטנות / הנרטיב הפלסטיני / על עין ע'זאל
 הערך "עין ע'זאל"

בעלות על קרקע ושימושים ב-45-1944 (ברונמים):		מיקום:
שימוש	בעלות	נ.צ. 147226
ראוי לעיבוד 10,382	ערבית 14,268	מרחק מחיפה: 21 קילומטר
(57) (% מסה"כ)	יהודית 424	גובה ממוצע: 110 מטר
שטח בנוי 130	ציבורית 3,027	אוכלוסייה:
	סה"כ 18,079	1931: 1,439 (כולל אל-סאוומיר)
		1944/45: 2,170
		מספר הבתים (1931): 247 (כולל אל-סאוומיר)

עין ע'זאל לפני 1948

הכפר נמצא על קצה ואדי במורדותיו הגבוהים של הר הכרמל. הוא היה קרוב לכביש חיפה-תל-אביב, מיקום אשר הקנה לו חשיבות מיוחדת במלחמת 1948. בסוף המאה ה-19 היה עין ע'זאל כפר קטן בנוי אבן וטיט. 450 תושביו עיבדו 35 פדנים (1 פדן = 100-250 דונמים). הכפריים היו מוסלמים ובכפר היה קבר של חכם מקומי, שיח' שחאדה. בכפר היה בית ספר יסודי לבנים שהוקם ב-1886 לערך, בתקופה העות'מנית. היה בו גם בית ספר יסודי לבנות ומועדון תרבות וספורט. מים מבאר בקרבת מקום, שנקדחה בשנות הארבעים, הועברו לכפר דרך צינור. כלכלת הכפר התבססה על משק חי וחקלאות; ב-45-1944 היו בו כ-1,400 דונמים של עצי זית, ו-8,472 דונמים של דגנים. קרבת הכפר לעיר חיפה אפשרה לחלק מתושביו לעבוד בענף השירותים של הנמל ובאזור המסחרי שבו.

כיבוש והתרוקנות

ה"ניו יורק טיימס" ציטט עיתון יהודי הכותב שבארבעה-עשר במרץ 1948 הותקף הכפר וארבעה מבתיו נהרסו כליל. המשטרה הבריטית הודיע כי אישה ערבייה נהרגה וחמישה גברים נפצעו בהתקפה. העיתון הפלסטיני "פילסטין" (Filastin) הודיע על התקפה קודמת על עין ע'זאל מספר ימים לפני כן, בעשרה במרץ, מבלי לתת פרטים נוספים. כעבור חודשיים, בעשרים במאי, הייתה התקפה נוספת. כתב ה"associated press" שמע ממקור כי "ההגנה" הסתערה על עין ע'זאל לאחר שצלפים עצרו את התנועה בכביש חיפה-תל-אביב. לא דווח על נפגעים. [מקורות: [F:11.3./49; NYT: 15.3.48, 21.5.48

עין ע'זאל, ג'בע ואג'זם, שהיוו את ה"משולש הקטן" מדרום לחיפה, עמדו נגד מספר התקפות ישראליות בחודשים הבאים, והיוו כיס שלא נכבש עד סוף יולי 1948. נעשו שלושה ניסיונות עיקריים לכבוש את הכפרים. השניים הראשונים, בשמונה-עשר ביוני ובשמונה ביולי, נהדפו בהצלחה על-ידי מגני הכפרים. בהתקפה השלישית ניצל הצבא הישראלי את הפסקת האש השנייה כדי לתקוף עם כוח מיוחד שהורכב מיחידות של חטיבות גולני, כרמלי ואלכסנדרוני. המבצע החל בעשרים וארבעה ביולי וכלל הרעשה ארטילרית והפצצה אווירית כבדות במשך כל היום (מאוחר יותר, שר החוץ הישראלי שרתוק שיקר למתווך מטעם האומות המאוחדות כשאמר "לא השתמשו במטוסים"). בעשרים ושישה ביולי, מאמר של ה"associated press" ציין רק כי מטוסים ישראלים וכוחות רגלים הפרו את הפסקת האש בפלסטין בהתקיפה את שלושת הכפרים.

למרות עוצמת ההתקפה, עדיין נדרשו יומיים לכיבוש הכפרים, וחיילים ישראלים המשיכו לירות על הכפריים בעת מנוסתם. ההיסטוריון הישראלי בני מוריס כותב כי כפריים שנשבו נצטוו לקבור את הגוויות החרוכות של עשרים וחמישה עד שלושים אנשים בעין ע'זאל, ולפי דיווחים אחדים נטען כי בכפר נערך טבח. אך שלטונות ישראל

הכחישו זאת, באומרים שהגוויות היו של אנשים שנמצאו מתים, ונשרפו מכיוון שהחלו להירקב. ה"ניו-יורק טיימס" דיווח בשעתו שקציני קישור ישראלים הודו בפני המפקחים על הפסקת האש מטעם האו"ם, שתשעה כפריים נהרגו בעין ע'זאל. נציגי האומות המאוחדות לא מצאו ראיות לטבח. עם זאת, לפי ה"טיימס" באמצע ספטמבר קבעו חוקרים מטעם האו"ם כי מספר ההרוגים והנעדרים משלושת הכפרים היה 130. המתווך מטעם האו"ם, הרוזן פולקה ברנדוט, גינה את ההרס "השיטתי" של עין ע'זאל וג'בע בידי ישראל, וביקש כי ממשלת ישראל תשפץ על חשבונה את כל הבתים שנפגעו או נהרסו בזמן ההתקפה ולאחריה. ברנדוט אמר כי 8,000 אנשים גורשו משלושת הכפרים ודרש כי יותר להם לחזור. ישראל סירבה להיענות לדרישתו של ברנדוט.
[מקורות: M:213-14; NYT: 26.7.48, 31.7.48, 14.9.48; T:252-54]

יישובים ישראלים על אדמות הכפרים

היישוב עין איילה (נ.צ. 145226) הוקם ב-1949 שלושה קילומטרים דרום-מזרחית לאתר הכפר; בניגוד לטענותיו של מוריס, הוא אינו עומד על אדמות הכפר. היישוב עופר (נ.צ. 148225) הוקם על אדמות הכפר ב-1950, שני קילומטרים מדרום-מזרח לכפר.

הכפר כיום

קבר השיח' שחאדה, שמצבו רעוע, הוא המבנה היחיד מבין בתי הכפר הנותר עומד כיום (ראו תצלום). שרידי קירות וגלי אבנים מפוזרים בכל מקום, וגם חורשות אורנים, עצי תאנה, רימון וקטוסים. לאחרונה גודר האתר כדי לשמש למרעה. אדמות המישור מסביב משמשות לגידול ירקות, בננות ומיני פרי אחרים. שקדיות נטועות על חלק מהמדרונות.

הערך "עין ע'זאל", מתוך הספר: וליד ח'אלדי, כדי שלא נשכח, עמ' 147-148. תרגום: צ'רלס קימן.

Khalidi, W. (ed.), (1992), **All that remains: the Palestinian villages occupied and depopulated by Israel in 1948**, Washington DC: Institute for Palestine Studies.

חומרי עזר 2 / חומרים ללימוד בקבוצות קטנות / הנרטיב הפלסטיני / עדות
 עדות של עלי חמודה, פליט מהכפר עין ע'זאל

"פה למטה היה הבית שלי. 4 דונם היו לי. הבית היה 8 מטר על 8 מטר. הייתה משפחה גדולה והיו גם חמורים ותרנגולות בבית. היינו עשרה אחים, שלושה אחים ושבע אחיות. דוד שלי היה שם, ליד הבית שלי. במשפחה היו 11 דודים שלי, חיו כאן כולם אחד ליד השני. הדוד שלי היה ישן כאן בתוך הקבר של הסבא, שיח' שחאדה. 2726 איש חיו עד 1948 בעין ע'זאל. חיו פה טוב. בבתים מבטון. כל הגבעות מסביב היו בתים של הכפר, עד למטה.

ב-1948 הפציצו את המרכז של עין ע'זאל, שהיו שם חנויות ובית קפה. הצעירים לקחו נשק ושמרו בלילה. היה רמאדאן. כל יום אחרי צהריים התחילו להפציץ אותנו, כשאנשים רוצים כבר לאכול. ואיזה נשק היו לנו? חנטריש. יורה אולי 6 מטר לגובה. כמה היו רובים פה להגנה? אולי 25 רובים. לא התכווננו בכלל למלחמה. באו כמה אַבְדָאִים מאג'זם ומחיפה ואמרו "בואו נילחם" אבל מה היה להם? כלום.

הפציצו אותנו כל יום, איזה שבוע. למטה נהרגו איזה 15 איש שלנו. כולם צעירים. היה טנק בכניסה לכפר. אולי היהודים לקחו אותו מהבריטים. אולי הייתה הבנה ביניהם שיקחו את הטנק להילחם. אנשים שלנו עשו להם מלכודת. ירדו מסביב וירו לטנק בגלגלים והוא נתקע. הביאו אותו למעלה עם חמורים וסוסים. הרגו את שלושת היהודים ולקחו הטנק. אחרי שלושה ימים התחילו להפציץ חזק את עין ע'זאל בבוקר ובערב שלושה ימים. ואז התחילו לברוח מכאן כולם.

אנחנו התחבאנו במערה סמוכה. אני שאלתי את אמא שלי "מה קרה?" אמא אמרה לי שרוצים לקחת את האדמות שלנו. בתחילת המלחמה התחלנו להחביא אוכל ונכנסנו למערה להתחבא. חיינו בתוכה שלושה ימים. סגרנו את הפתח שלה עם דיקט. המערה כשני מטר על שני מטר. ישנו פה ארבעה ימים עם אוכל והכול, בלי לצאת בזמן שהפציצו. אף אחד לא יודע על המערה הזאת. חפרנו אותה בידיים. היה קדום, כמו גרזן, וחפרנו. לנו יותר מחודשיים לחפור את זה. עשינו את זה כדי לשמור אוכל כאן. לא חשבנו להתחבא כי לא חשבנו שתהיה מלחמה. התחבאנו מספר ימים עד שראינו שאין אף אחד ושקט. ראינו אנשים בין הזיתים הולכים. בדרך, ראיתי אישה זקנה שזרקה את הילד שלה בתוך הסברס, אולי בן שבעה חודשים, מרוב הפחד. בחיי, מול העיניים שלי ראיתי את זה. עד היום אני זוכר את זה. זה היה בסבארין, לא יודע מאיפה היא, אבל ראיתי איך זרקה אותו וברחה. אמא שלי התחילה לבכות. אבל מה? הייתי יחף, לא היה לי שום דבר. כל יום היינו הולכים ובלילה ישנים מתחת לעץ.

אני ואמא שלי ושלושה אחים נשארנו עד הרגע האחרון ואבא ברח לפני זה. הוא היה עם השביבא, הצעירים. והם ברחו קודם כדי לא להיתפס עם

הנשק. ברחנו והגענו עד בת שלמה שהיה כפר יהודי ובערבית קראו לו מיג'מל. עברנו בהר והייתי יחף בן תשע עד שהגענו לכפר קניר. הייתי בקניר והתחילו לקרוא לאנשים ותפסו אותנו יהודים בכפר. חיפשו את הגברים הצעירים. הציעו לנו אוכל. היו מטנטורה וג'בע, נפגשנו מתחת עצי הזית. בקניר תפסו אותנו חיילים יהודים ונתנו לילדים משהו לאכול. היו לוקחים כל בן 17, שמים אותו בצד ומחסלים אותו. אם הייתי בן 17 הייתי מחוסל. קברו אותם שם במקום. אחר כך הביאו אותנו לפורדיס. לכל אחד אמרו, לאן אתה רוצה ללכת? לעבדאללה? היו שהעדיפו ללכת לירדן ואנחנו נשארנו. אמא שלי נשארה כאן כי יש לה דודה בפורדיס אז הלכנו לשם. היה אחד מזכרון יעקב שמדבר ערבית אז נתן לנו להישאר. שמו אותנו במסגד בפורדיס וישנו שם שלושה ימים. משפחות לקחו אנשים לבתים שלהם. דודה שלי נתנה לנו בית מתחת לבית שלה.

חומרי עזר 2 / חומרים ללימוד בקבוצות קטנות / הנרטיב של האו"ם / מסמך ארכיון
 דו"ח של נציג האו"ם, ריליי (עבד יחד עם הרוזן ברנדוט). מתאריך 8.9.1948.

דו"ח של האו"ם

הוועדה המרכזית לפיקוח על הפסקת האש

שם המקרה: הכפרים עין ע'זאל, אג'זם וג'בע
 מקרה מס' 10

1. אופי התלונה

נטען על-ידי המזכיר הכללי של הליגה של מדינות ערב, על-ידי ממשלת סוריה, על-ידי מטה הצבא העירקי בשכם ועל-ידי המטכ"ל הלבנוני כי לאחר תחילת הפסקת האש השנייה תקף הצבא הישראלי את הכפרים הערבים עין ע'זאל, אג'זם וג'בע ביבשה ומן האוויר; כמו כן נטען ש-4,000 פליטים ועשרות אלפים של ערבים נשבו או נטבחו במהלך התקפה זו.

2. סיכום ראיות

הכפרים עין ע'זאל, אג'זם וג'בע נמצאים בשטח ישראלי, ולפני כניסת הפסקת האש השנייה תושביהם נהגו להתקיף את התנועה הישראלית בכביש חיפה-תל-אביב העובר באזור הזה, בתגובה להתקפות כביכול של הכוחות הישראליים. ישנן ראיות המעידות כי במקרים מסוימים ההתקפות הערביות באזור זה היו בעידודו של הצבא העירקי.

החל מיום השמונה-עשר ביולי 1948, הצבא הישראלי התקיף את הכפרים הללו ביבשה ומן האוויר, למרות העובדה שתושבי הכפרים ניסו לשאת ולתת עם הצבא הישראלי כאשר התחילה הפסקת האש השנייה. המטרה המוצהרת של התקפות אלה הייתה להבטיח את התנועה בכביש תל-אביב-חיפה.

ההתקפה על הכפרים האלה לבשה אופי של פעולה צבאית. הכפרים הותקפו מן האוויר והופגזו על-ידי כוחות קרקע.

לתושבים הערבים היו מספר נפגעים. על אף שאין אפשרות לאמוד במדויק את מספר הנפגעים, מן החומר העומד לרשותנו ברור כי מספרם לא עלה על 130.

צוות בדיקה מיוחד נשלח לאזור ג'נין, המקום שבו תושבי כפרים אלה נמצאים כעת. רשימות שלמות של התושבים האלה הוכנו. הנתונים הם כדלקמן:

אותרו	מדווחים כנעדרים	מדווחים כהרוגים	אוכלוסייה ב-31.12.46	עין ע'זאל אג'זם ג'בע סך הכול
2,464	33	22	2,410	
4,153	25	32	3,140	
1,494	5	8	1,270	
8,111	63	62	6,820	

לא קיים מידע בנוגע לנפגעים של הצבא הישראלי, אך הייתה התנגדות מסוימת להתקפות הישראליות. אין ראיות כי מספר רב של ערבים נשבו על-ידי הכוחות הישראליים.

עם סיום ההתקפה ב-25 ביולי, כל תושבי שלושת הכפרים נאלצו להתפנות. לאחר פינוי הכפרים, הצבא הישראלי הרס בשיטתיות את עין ע'זאל ואת ג'בע. לא נראה כי נגרמו נזקים נוספים לכפר אג'זם מאז ההתקפה.

טענות ישראל

הצבא הישראלי הודה בהתקפה, אך טען כי הייתה מבצע משטרתי בלבד, לגביו אין למתווך סמכות, היות והמבצע נשא אופי פנימי מובהק.

החלטת הוועדה

הוועדה מחליטה כי:

(1) בסמכותה לטפל בתלונה. אם התלונה תתברר כנכונה, היא תתייחס לפעולה כצבאית, מכיוון שלפעולה היה אופי צבאי ולא משטרתי, ובתנאים האלה העובדה כי הפעולה בוצעה מאחורי קווי הצבא הישראלי אינה משנה את אופיה. לכן, הוועדה אינה מקבלת את הטענה הישראלית.

(2) הצבא הישראלי אכן ביצע פעולה צבאית נגד הכפרים עין ע'זאל, אג'זם וג'בע החל מיום ה-18 ביולי 1948 ופעולה זו מהווה הפרה של תנאי הפסקת האש השנייה.

(3) הגורמים שלהלן החמירו את העניין:

(א) הצבא הישראלי אילץ תושבי עין ע'זאל, אג'זם וג'בע להתפנות והרס בשיטתיות שניים מן הכפרים האלה.

(ב) לא היו ראיות לכך כי תושבי הכפרים הנדונים התקיפו את כביש תל-אביב-חיפה אחרי כניסת הפסקת האש השנייה לתוקפה.

(ג) הצבא הישראלי תקף חרף המאמצים מן הצד הערבי לשאת ולתת עם הצבא הישראלי.

וו. א. ריילי

אלוף, חיל הנחתים של ארצות הברית

יו"ר בפועל של הוועדה המרכזית לפיקוח על הפסקת האש

חיפה, 8 בספטמבר 1948

אושר:

הרוזן פולקה ברנדוט

מתווך מטעם האומות המאוחדות בנושא פלסטין

9 בספטמבר 1948

חומרי עזר 2 / חומרים ללימוד בקבוצות קטנות / הנרטיב של האו"ם / מסמך ארכיון
 מכתב שכתב הרוזן ברנדוט לשר החוץ הישראלי שרתוק (חשה שרת). מתאריך 9.9.1948.

האומות המאוחדות

משרד המתווך מטעם האומות המאוחדות בנושא פלסטין

מלון דה רוז

רודוס, יוון

9 בספטמבר 1948

הוועדה המרכזית לפיקוח על הפסקת האש

מקרה מס' 10

הכפרים עין ע'זאל, אג'זם וג'בע

מר מ. שרתוק,

שר החוץ, ממשלת ישראל הזמנית

הקריה

אדוני,

אני מתכבד להעביר כאן עותק של ממצאי הוועדה המרכזית לפיקוח על הפסקת האש בנוגע למקרה המוזכר לעיל, ואשר אישרתי, כפי שצוין בעמוד 2 של ממצאים אלה.

בקשר לחקירה והממצאים בנוגע למקרה, עמדתה של ממשלת ישראל הזמנית, המתבססת על גישה טכנית לסמכויות שיפוט, הכשילה כל אפשרות לקבל תיאור מפורט ממקורות ישראלים בנוגע לאירוע. לדעתי, על סמך הראיות הזמינות לנו, אופי הפעולה שננקטה על-ידי הכוחות הצבאיים שלכם לא היה מוצדק בנסיבות הקיימות, במיוחד לאור הצעתם של הכפריים הערבים לשאת ולתת, ומה שנראה כהימנעותה של ישראל לבחון במלואה את ההצעה ולמצות כל מאמץ לפתור את הקושי בדרכי שלום. בנוסף, דעתי הנחרצת היא כי האמצעים שננקטו, הכוללים הריסתם השיטתית של שניים מבין הכפרים, היו מוגזמים, והיו הפרה של רוח הפסקת האש ושל תנאיה.

המידע ברשותנו מצביע על כך כי שלושת הכפרים ניזוקו במידה מסוימת בזמן ההתקפה, ושלאחריה עין ע'זאל וג'בע נהרסו בשיטתיות, אך לא נגרם נזק משמעותי לכפר אג'זם מאז ההתקפה.

לאור קביעות הוועדה, החלטתי היא כי:

(1) התושבים הערבים של הכפרים עין ע'זאל, אג'זם וג'בע, אשר נאלצו לפנות כפרים אלה לאחר כניסת הפסקת האש השנייה לתוקף, יורשו לחזור אליהם מיד ולגור שם בשלום;

(2) ממשלת ישראל הזמנית תעשה כל שניתן כדי לשקם את תושביהם הערבים של כפרים אלה, כולל שיפוץ על חשבונה של כל הבתים אשר ניזוקו או נהרסו בהתקפת הכוחות הישראליים, יחד עם הבתים שניזוקו או נהרסו אחרי אותה התקפה, תוך הבנה כי קביעה זו לא תשמש תקדים לטיפול בכל מקרה אחר, מאחר והקביעה מבוססת על התנאים המיוחדים שקיימים במקרה הזה;

(3) התהליך שבאמצעותו תמומשנה ההחלטות הכלולות בסעיפים (1) ו-(2) לעיל ייקבע ללא דיחוי בין ראש המטה שלי ונציגיו המוסמכים של השלטונות הממונים.

לסיום, עלי להדגיש כי החלטותיי מבוססות על ממצאים שאליהם הגיעה הוועדה רק לאחר ניהול חקירה מקיפה ביותר בעניין הזה.

חמישה צוותי חקירה נשלחו לשטח במועדים שונים. הנתונים המובאים בסעיף 2 של הממצאים הושגו על-ידי הכנת רשימות של שמות אמיתיים, דבר שדרש תקופות ארוכות של עבודה סבלנית ומדויקת. על סמך נתונים אלה ניתן היה לבחון את טיבה של הטענה כי 4,000 פליטים ועשרות אלפי ערבים נשבו או נטבחו במשך ההתקפה הישראלית. נתונים אלה הבהירו כי מספר ההרוגים לא יכול היה לעלות על 130, ושמספר השבויים לא היה גדול, דבר המוכיח כי טענה זו לא הייתה מבוססת.

שלך בנאמנות,
הרוזן פולקה ברנדוט
המתווך מטעם האומות המאוחדות בנושא פלסטין